

Tomasz Jeż

Warszawa

TWÓRCZOŚĆ JACOBA HANDLA W ŹRÓDŁACH PROWENIENCJI ŚLĄSKIEJ*

1. W s t ę p

Jednym z najwybitniejszych kompozytorów środkowoeuropejskich II poł. XVI w. był Jacob Handl (1550–91), autor licznych cyklów mszalnych, motetów, pasji, pieśni świeckich i utworów okolicznościowych. Jak wiadomo¹, po latach terminowania w cysterskim opactwie w Stičnej trafił do benedyktyńskiego opactwa Melk w Dolnej Austrii, gdzie był śpiewakiem tamtejszej kapeli klasztornej. Następnie znalazł się w zespole muzycznym cesarza Maksymiliana II w Wiedniu za kadencji Philippe'a de Monte. W roku 1575 porzucił tę posadę, aby odbyć swoje *Wanderjahre* po różnych ośrodkach Czech, Moraw i Śląska (Louka, Brno, Zábřehovice, Ołomuniec, Kromieryż, Praga, Rakovník, Wrocław, Zgorzelec, Nysa i Legnica), miastach wymienianych w prologu do trzeciego tomu jego własnych motetów

*Niniejszy artykuł stanowi rozszerzoną i uzupełnioną wersję referatu pt. *Tvorba Jacoba Handla (1550–1591) v pramenech slezské proveniencie*, wygłoszonego na międzynarodowej konferencji muzykologicznej „Nové poznatky o hudbě v zemích Koruny české od počátků do roku 1620” w Pradze, 6–7 XII 2002 roku. W czasie powstawania tego tekstu autor był stypendystą Fundacji na Rzecz Nauki Polskiej dla młodych naukowców.

¹ Szczegółową biografię kompozytora podaje m.in. Josef Mantuani we wstępie do: *Jacob Handl (Gallus). Opus Musicum. Motettenwerk für das ganze Kirchenjahr. Cz. I: Vom 1. Adventsonntag bis zum Sonntag Septuagesima*. Wyd. Emil Bezcený, Josef Mantuani. W serii: *Denkmäler der Tonkunst in Österreich* 12. Graz 1959 [1899], i w: *Jacob Handl (Gallus). Opus Musicum. Motettenwerk für das ganze Kirchenjahr. Cz. II: Vom Sonntag Septuagesima bis zur Karwoche (mit Ausschluß der Lamentationen)*. Opr. Emil Bezcený, Josef Mantuani. W serii: *Denkmäler der Tonkunst in Österreich* 24. Graz 1959 [1905], oraz Dragotin Cvetko: *Jacobus Gallus. Sein Leben und Werk*. Wyd. Rudolf Trofenik. München 1972 i tenże: *Jacobus Hándl Gallus Vocatus Carniolanus*. Ljubljana 1991.

(H 1982)². Zachowane do naszych czasów źródła muzyczne wykazują, że najdłużej młody kompozytor przebywał w dwóch największych z wymienionych ośrodków muzycznych: w Pradze i we Wrocławiu. O ile jednak w Pradze, w której Handl osiadł pod koniec swego życia na stałe (po pięcioletnim okresie służby na dworze ołomunieckiego arcybiskupa Stanisława Pawłowskiego) wydano drukiem znaczną część jego znanej obecnie spuścizny, to obszerny przekaz twórczości kompozytora zachował się w rękopisach proveniencji śląskiej, głównie wrocławskiej. Fakt ten sugeruje, że znacząca część jego spuścizny mogła powstać właśnie na Śląsku, zanim znalazła się w drukach oficyny Georga Nigrinusa.

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie w syntetycznej całości śląskiego przekazu twórczości Jacoba Handla, który – głównie w wyniku przemieszczeń zbiorów bibliotecznych proveniencji śląskiej – nie został dotychczas odpowiednio uwzględniony w literaturze przedmiotu. Zadanie to jest ważne nie tylko ze względu na fakt, iż korpus znanych źródeł tej grupy stanowi przeszło dwadzieścia procent zachowanej spuścizny kompozytora, lecz także dlatego, że znajdują się tam liczne niepublikowane dotąd, m.in. unikatowe przekazy jego utworów: mszy, motetów i niemieckich Lieder. Mamy nadzieję, że systematyczny ogląd całej tej bogatej kolekcji ujawni charakter śląskiej recepcji twórczości Handla, wzbogaci dotychczasowy stan badań na temat tego kompozytora i umożliwi bardziej precyzyjną ocenę całości jego dzieła.

2. D o k u m e n t a c j a

2.1. Wrocław

Zachowana w rękopiśmiennych źródłach proveniencji śląskiej spuścizna Jacoba Handla obejmuje łącznie dwieście dwadzieścia przekazów stu sześciu jego kompozycji (większość zatem zapisów to przekazy wielokrotne). Najobfitszą dokumentację prezentują rękopisy wrocławskie, szczególnie trzydzieści pozycji ze zbioru Emila Bohna³ – znajdujemy tu aż sto czterdzieści trzy przekazy utworów

² „In Bohemia, Moravia, Silesia, quascunque vidi & obiui Vrbes omnes Musicae non tantum beneuolas, sed quasi deuotas comperi, quam ipsi Senatores & Ciues cum intra parietes clam tum in domo Dei palam exercent celebrantque”. Sigła druków (rozwiązane w Aneksie do niniejszej pracy) podajemy za: *Répertoire Internationale des Sources Musicales. Serie A. Einzeldrucke vor 1800*. T. I–XIV. Wyd. Karlheinz Schlager. Kassel, Basel, Tours, London 1971. W niniejszej pracy posługujemy się również sigłami rękopisów, wyjaśnionymi w odpowiedniej części Aneksu. O bliskich związkach Handla z Wrocławiem świadczy dedykacja pierwszego tomu jego *Opus musicum* (H 1980) Andreasowi Jerinowi, od 1585 r. biskupowi wrocławskiemu. Przyszłego biskupa Ołomuńca, Pawłowskiego, poznał Handl zresztą najprawdopodobniej we Wrocławiu, gdzie był on od 1572 r. kanonikiem tamtejszej katedry.

³ Emil Bohn: *Die musikalischen Handschriften des 16. und 17. Jahrhunderts in der Stadtbibliothek zu Breslau*. Breslau 1890; Fritz Koschinsky: *Katalog der alten Musikalien in der Elisabeth-Kirche zu Breslau*. Rkp. z 1925 r. zach. w Oddziale Zbiorów Muzycznych Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu, sygn. 154 ks.

